

*Проф. Др Драган Николић
Правни факултет у Нишу*

UDK 929:34

ЈОВАН СТЕРИЈА ПОПОВИЋ 1806 – 1856.

Рођен је у Вршцу 1806. године. Његова мајка Јулијана, угледна и поштована грађанка Вршца, била је кћи познатог сликара Николе Нешковића. Пошто су у Банату сликаре звали молерима, она је за Вршчане читавог живота била познатија као Јула Молерова. Надимак Стерија добио је по оцу Стерији, трговцу, који је по националности био Грк-Цинцарин. У Вршац су га били довели трговачки послови, ту се оженио и призетио.

Још од најранијег детињства, Јован је био крхког здравља и слабе телесне конституције. Није се укључивао у дечје игре и несташлуке, па је године предшколског узраста дословно проводио уз мајку. Од ње је наследио изванредну моћ запажања, уљудност, уредност и одговорност према свему и према свакоме. Имао је млађег брата Ђорђа, који га је надживео – умро је 1870. године. Будући да ни Ђорђе ни Јован нису имали порода, Ђорђе је њихову породичну кућу у Вршцу, у непосредној близини Саборне цркве, тестаментом завештао Православној црквеној општини Вршац, као задужбину "за помоћ српских ђака православне вере".

Школовање је Јован започео у родном Вршцу. Ту је завршио основну школу и нижу гимназију. Школовао се са прекидима, јер је отац већ тада хтео да га укључи у своје трговачке послове. Јован се томе противио, јер своју будућност није видео у трговачкој делатности, већ у даљем учењу и образовању. Још у нижој гимназији постао је страствени књигољубац. Читао је и учио не само дању, већ и ноћу, често кријући се од оца. Мајка је напрасно умрла баш у време када се одлучивало о наставку његовог школовања, па је морао да се око тога сам избори са строгим оцем, који се никако није мирио са мишљу да му син неће бити помоћник и наследник у трговини.

Вишу школу је завршио у Темишвару и Пешти, а права у Кежмароку – историјском градићу у Словачкој, на источним падинама Високих Татри, који је тада био значајан културни и образовни центар. После свршених студија права и положеног адвокатског испита, враћа се у

Вршац где од 1830. године предаје латински језик у приватној полугимназији, а 1836. започиње адвокатску праксу. Радом у адвокатури није био задовољан. Желео је да пређе у Кнежевину Србију. О томе сведочи једно писмо Вуку Стефановићу Карацићу још из 1832. године. У овом писму он моли Вука да га посаветује о томе и уколико је потребно препоручи га властима у Кнежевини.

Стерија се 26. августа 1840. године пријављује на конкурс за професора права на новооснованом правничком одељењу крагујевачког Лицеја. Да Србија тада није имала сопствен школован правнички кадар и да је рачунала на Србе из Угарске, показује и једноставна чињеница да је Министарство просвете Кнежевине Србије овај конкурс објавило не само у "Новинама србским", већ и у пештанским новинама. Само два дана пошто је стигла Стеријина пријава на конкурс, Министарство просвете га 4. септембра обавештава да је примљен за професора права на Лицеју. Препоручено му је да у Србију дође до 15. септембра. Тако је Јован Стерија Поповић постао професор прве генерације наших правника. А колики је значај државна власт придавала њиховом школовању, види се и по томе што су они, њих деветорица слушаца на Правословном одељењу Лицеја, своје полугодишње испите полагали у присуству самога књаза Михаила Обреновића, 3. фебруара 1841. године. Ова вест из Крагујевца објављена је на првој страни званичних "Новина србских" од 15. фебрура 1841.

У драматичним околностима које су потресле Србију ујесен 1842. године, када је свргнут кнез Михаило Обреновић, а на престо доведен Александар Карађорђевић, Привремена влада је 26. октобра 1842. поставила Јована Стерију Поповића за начелника Министарства просвете. Он је ово прихватио тешка срца. Одмах се писмом обратио Привременој влади, молећи да га не именују на то место. Више је волео да остане на месту професора права на Лицеју. Влада, међутим, није изменила своје решење, па Стерија постаје начелник за просвету унутар јединственог Министарства правосуђа и просвете. На челу овог Министарства тада је био Паун Јанковић Баћа (до 23. јануара 1847), а потом Алекса Јанковић (до 10. марта 1848). Ни један ни други нису се превише мешали у делокруг начелника просвете, па су током шестогодишњег Стеријиног рада у државној управи његове организаторске и реформаторске способности дошле до пуног изражаја. Рад у Министарству просвете је окончао 11. марта 1848. године, када је поднео оставку и убрзо напустио Кнежевину Србију.

Одмах после напуштања Србије, Стерији је нуђено место управника српских школа у Темишвару, а 1853. и место управника

Новосадске гимназије. Обе понуде је одбио и све до смрти 1856. живео је у свом родном Вршцу, потпуно повучено, бавећи се искључиво књижевношћу. Савременицима није промакло да је после повратка из Србије остављао утисак горко разочараног човека.

Мада је неопозиву оставку поднегу Влади Кнежевине Србије формално образложио нарушеним здравственим стањем, праве разлоге изнео је једино у писму своме брату Ђорђу. Наиме, када је министар Алекса Јанковић 10. марта 1848. поднео оставку, а за новог министра правде и просвете био именован Стеван Стевановић Тенка, Стерија није желео да са њим ради и сарађује. Сматрао је да је и он један од оних који су подстицали хајку против прекосавских Срба у државној служби у Кнежевини. Заправо, Стерија се био солидарисао са незадовољством Алексе Јанковића, који је сматрао да Влада прећутно подржава хајку политичке групе Томе Вучића Перишића против такозваних "Шваба" или "немачкара" – како су погрдно називани прекосавски Срби у државној служби Кнежевине. Њих је део јавног мњења оптуживао да су наводно били заузели све важније чиновничке положаје, да су наметали своје политичке и реформаторске идеје, а све на штету отечествених синова, рођених и школованих у Србији, који, наводно, због надменог и монополистичког понашања "немачкара" често нису могли ни да ступе у државну службу.

Најкрупније и најтрајније достигнуће Јована Стерије Поповића на месту начелника у Министарству просвете јесте реформа српског школства, одн. постављање нашег тадашњег образовног система на модерне основе тога доба. Први српски свеобухватан закон о настави у школама "Устројеније јавног училишног устројенија" од 23. септембра 1844. године, у потпуности је дело Јована Стерије Поповића. Он је аутор и свих наредби и упутстава о увођењу у живот и потоњој примени овога Закона. Устројенијем су обухваћене све сеоске трогодишње и варошке четворогодишње основне школе, четворогодишње полугимназије у Чачку, Неготину и Шапцу, потпуна шестогодишња Гимназија у Београду (у којој су се, услед непостојања учитељске и војне школе спремали и будући учитељи и официри). Први пут је уведена и трогодишња занатско-трговачка школа, једина која се могла завршавати и редовно и ванредно. За све ове школе, у Устројенију су прописани планови и програми васпитног и образовног рада, као и број потребних учитеља и наставника. Устројеније прописује и наставне планове двогодишњих студија на Лицеју, који је и даље имао два одељења – филозофско и правничко.

У културној историји Србије, Стерија је оставио дубок траг плодног књижевника. Још као ученик писао је стихове, а прве песме

штампао је у Темишвару као седамнаестогодишњак. Године 1828. у Будиму је објавио историјски роман "Бој на Косову". Ускоро је написао и своје прве текстове за позоришне представе. Касније је углавном напустио сентиментално романтичарски правац и окренуо се писању сатира. Најпознатије су "Лажа и паралажа", "Тврдица или Кир-Јања", "Зла жена", "Покондирена тиква" и "Женидба и удадба". Поред писања текстова за позоришне представе, Стерија је састављао и репертоар за позоришне дружине у Крагујевцу и Београду. Његова познатија потоња дела су: "Смрт Стефана Дечанског", "Хајдуци", "Београд некад и сад". По одласку из Србије написао је снажну сатиричну комедију "Родољубци", у којој је изнео неслагање са правцем који је био попримио српски покрет у Војводини. Она је штампана после Стеријине смрти.

Књижевну каријеру завршио је лирским, епским и дидактичким, али и песимистичким стиховима које је у Новом Саду објавио 1854. у збирци "Даворје". Овде је његова лирика прожета филизофским посматрањем живота и појединца у компликованом сплету општељудских односа. Уопште, многи од његових стихова написаних у последњим годинама живота, пуни су горчине и одражавају животни пут човека који је претрпео многе увреде и неправде. Све до пред смрт, Стерија је у ондашњим часописима објављивао сатиричне и поучне чланке и фељтоне.

Као писац прозних и историјских драмских текстова, Стерија је углавном преузимао стране узоре и по њима стварао српска књижевна дела. Много је читао класике античке и латинске књижевности, немачке и италијанске писце, али и Шекспира и Молијера. Угледајући се на њих, тражио је типове јунака у нашој историји и ондашњем српском друштву. Волео је историју, а од историчара нарочито Јована Рајића. Из његових радова је често узимао материјале за своје драме и романе.

Много су оригиналније његове комедије у којима је остварио низ аутентичних књижевних ликова и стекао репутацију нашег првог комедиографа. У комедијама је превазишао уобичајену уметничку имагинацију и уздигао се до нивоа реалистичког сликања људи свога доба. Исмева мане ондашњег грађанског друштва – покондиреност, надриученост, трговачки тврдичлук, а нарочито помодарство одн. имитацију западноевропског начина живота, стила и опхођења у богатим, али необразованим вршачким породицама. Доследан својој идеји о потреби српске просвећености, увек је, па и са позоришне сцене, подучавао; свака, па и наизглед обична шала из његових књижевних дела, на сцени је заправо имала функцију сатире.

Поред белетристике, писао је уџбенике и чланке из права, земљописа, немачког и латинског језика, као и из српске филологије и

историје. Многи од тих радова остали су у рукопису и дуго после Стеријине смрти били потпуно непознати јавности, јер их је његова удовица Ленка љубоморно чувала и скривала. После њене смрти, 1877. године, целокупна рукописна заоставштина Јована Стерије Поповића предата је Матици Српској.

Још пре доласка у Србију, Стерија се бавио организовањем позоришних дружина, а у Београду је учествовао у основању првог позоришта, названог Театар на Ђумруку. Оно је 1841. године отворено управо његовом трагедијом "Смрт Стефана Дечанског". Осим тога, Стеријин је и предлог из 1841. године да се у Кнежевини Србији оснује Српска академија наука. У законодавној процедури овај његов предлог је садржински потпуно подржан и усвојен, једино уз измену назива ове институције у Друштво српске словесности.

Укратко речено, Јован Стерија Поповић био је један оригиналан, свестран и веома талентован човек. Поред тога што је био родоначелник наше историјске драме, позоришних комада из савременог живота и комедиографије, био је и професор права, високи државни чиновник, законписац и друштвени прегалац уопште. У Србији је служио за углед целокупној првој генерацији школованих чиновника младе Кнежевине. Образован, вредан, савестан и у свему педантан, одскакао је од ондашњег, у Кнежевини Србији већ увреженог, стереотипа нехајног и поткупљивог бирократе. Уз књижевни опус, његово трајно дело по којем су га памтиле потоње генерације Срба, било је реорганизација целокупног школског система у Србији, али је остао упамћен и по идејама о потреби оснивања домаће академије наука, народног музеја и народног позоришта.

Prof. Dragan Nikolić, LL.D.
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš

Jovan Sterija Popović (1806-1856)

Jovan Sterija Popović was born in Vršac in 1806. His mother Julijana, a daughter of a renowned painter Nikola Nešković, was a respectable woman who enjoyed the highest reputation among the citizens of Vršac. She was popularly known as Jula Molerova (meaning “the wall-painter’s daughter”) due to the German term “*maler*” (a wall-painter) which was in the Hungarian province of Banat of that time frequently used to refer to painters. Jovan Popović got his nickname after his father Sterija, a merchant of Greek nationality and Tzintzar descent,¹ who originally came to Vršac to trade and do business but eventually married and remained to live there with his in-laws.

Ever since his earliest childhood, Jovan was a boy of fragile body and delicate health. He seldom took part in children’s games and mischief, spending all his pre-school years almost literally by his mother’s side. He took after his mother, inheriting her outstanding power of observation and perception, good manners, orderliness and responsibility. Sterija had a younger brother Djordje, who died in 1870. As neither brother had posterity of his own, in his last will and testament Djordje bequeathed their family house located in the immediate vicinity of the Orthodox Cathedral in Vršac to the Orthodox Parish of Vršac, as an endowment “in support of the Serbian pupils of the Orthodox faith”.

Sterija started his education in the hometown of Vršac, where he finished primary and lower-grammar school. His schooling was sporadically interrupted as his father wanted to include him in the family trading business from his early age. Jovan was, however, opposed to this idea as he did not see his future in trade but in learning and further education. As early as in his lower-grammar school, he became a fervent reader and booklover. Keen of learning and reading, he read extensively whenever he could - day or night, keeping it secret from his father. Unfortunately, his mother suddenly died at the time when his further schooling was being decided; consequently, Jovan had to fight for himself and stand up to his strict father who could never put up with the idea that his son would not be his assistant and prospective heir of his trading business.

Sterija finished Higher Grammar School in Timisoara and Pest, and graduated from the School of Law in Kezmarok (Käsmark) - a historical

¹ *Tzinzars* were Hellenized Aromanian Vlachs who lived in the mountain range of Pindus in the regions of Thessaly and Epirus in Greece.

Slovakian town on the eastern slopes of the High Tatras mountain range, which was a significant cultural and educational center at the time. After finishing his law studies and passing the professional bar exam, Sterija went back to Vršac where he taught Latin in a private lower-grammar school in 1830. He started his own legal practice in 1836 but, discontent with his work in advocacy, he wanted to move to the Principality of Serbia. In evidence, there is a letter to Vuk Stefanović Karadžić from 1832, where Sterija requested his advice on the issue and asked Vuk to recommend him to the official authorities in the Principality of Serbia.

On 26th August 1840, Sterija applied for the position of a professor of law at the newly-established Law Department at the Lyceum in Kragujevac. The fact that the Ministry of Education of the Principality of Serbia printed the job advertisement both in the Serbian newspapers (*“Novine srbske”*) and some Pest newspapers illustrates that Serbia did not have a large number of well-educated teaching staff and heavily relied on the helping hand of the Hungarian Serbs. On 4th of September, only two days after his application had been filed, Sterija was informed by the Ministry of Education that he was accepted for the position of a professor of law at the Lyceum, and recommended to come to Serbia by 15th September at the latest. Thus, Jovan Sterija Popović became a professor of the first generation of Serbian legal professionals. Their education seems to have been extremely significant for the government authorities at the time because there is evidence that the nine students of law at the Jurisprudence Department at the Lyceum took their half-year exams on 3rd February 1841 in the presence of Prince Mihailo Obrenović himself. This piece of news from Kragujevac was printed on the first page of the official “Serbian Newspapers” (*“Novine srbske”*) of 15th February 1841.

In the dramatic political turmoil that struck Serbia in the autumn of 1842, marked by the dethronement of Prince Mihailo Obrenović and the enthronement of Aleksandar Karadjordjević, the new Temporary Government nominated Jovan Sterija Popović Head of the Ministry of Education on 26th October 1842. Reluctant to accept this position, he immediately wrote a letter to the Government asking them not to appoint him, and explaining that he preferred to keep his tenure as a law professor at the Lyceum. Despite his wishes, the government authorities did not change their decision, and Sterija was officially appointed Head of Education in the joint Ministry of Justice and Education. The Minister in charge of the Ministry was Mr. Paun Janković - Baća (until 23rd January 1847), who was succeeded by Aleksa Janković (until 10th March 1848). As neither of them was neither interested nor involved in the field of work of the Head of Education, Sterija’s organizational and reformatory competences were in full swing during his six-year term of office in the state

administration. On 11th March 1848, he resigned from his office with the Ministry of Education and, after a short while, left the Principality of Serbia.

Soon after his departure from Serbia, Sterija was offered the position the Principal of the Serbian schools in Timisoara, whereas in 1853 he was offered the position of the Principal of the Grammar School in Novi Sad. He refused both of these offers and spent the rest of his life in his hometown Vršac, living a secluded life entirely dedicated to literature. Many of his contemporaries cannot help noticing that after his return from Serbia had an air of a bitterly disappointed man.

His irrevocable resignation submitted to the government authorities of the Principality of Serbia was officially justified by his poor health; however, the actual reasons were explained in a letter to his brother Djordje. In fact, when the Minister Aleksa Janković resigned from his office on 19th March 1848, the government appointed Stevan Stevanović - Tenka new Minister of Justice and Education. Sterija did not want to work and cooperate with him because he believed that Stevanović was one of those who encouraged the head-hunt against the Hungarian Serbs, people originally born across the river Sava but who were in official state service in the Principality of Serbia. Actually, Sterija showed solidarity with Aleksa Janković who believed that the government silently supported the campaign led by the political group of Toma Vučić-Perišić against the so-called “Schwaben-Serbs” – the derogatory term frequently used to refer to the Hungarian Serbs who held official state positions in the Principality. They were accused by part of the general public that they had allegedly taken some of the most important administrative offices in the Principality of Serbia, and imposed their political influence and reformatory ideas. Their presence in Serbia was generally considered detrimental to the interests of the “homeland sons”, young Serbian intellectuals who were born and educated in Serbia but who allegedly couldn’t get employed in the state administration because of the alleged undue competition, dominant position and arrogant conduct of the “Schwaben-Serbs”.

The most significant and long-lasting accomplishment of Jovan Sterija Popović in the position of the Head of the Ministry of Education was the reform of the Serbian education which was, for that time, institutionally established on a modern basis. He is the author of the first comprehensive Serbian Act on education and teaching in schools, “The Organization of Public Schools” of 23rd September 1844. He was also the author of the entire body of orders and guidelines aimed at the introduction and subsequent implementation of this Act. The public education system comprised three-year primary schools in villages, four-year primary schools in towns, four-year lower-grammar schools in Čačak, Negotin and Šabac, and full six-year Grammar School in Belgrade (which also

provided education for prospective teachers and military officers). For the first time, the system also included three-year crafts and trade vocational schools, which were the only schools that were available both on the full-time and part-time basis. The new Act contained the curricula and syllabi for all these types of schools, including the required number of teachers and professors. This Act also prescribed the teaching curricula for further studies at the Lyceum, which was still divided into two departments: Departments of Philosophy and Law.

As a prolific literary writer, Sterija had a deep impact on the Serbia cultural history of the time. In his schooldays, he started writing poetry; his first poems were printed in Timisoara when he was 17. His first historical novel "*The Battle of Kosovo*" was published in Budim in 1828. Shortly afterwards, he wrote his first scripts for theatre performances. Later on, he largely departed from the sentimental-romanticist style and primarily turned to writing satires, the most famous of which were "*Liars and Archliars*", "*The Miser, or Kyr-Yanya*", "*The Wicked Wife*", "*All Aids and Graces*", and "*Marriages and Weddings*". Apart from writing theatre scripts, Sterija also participated in putting together the seasonal list of plays for the theatres in Kragujevac and Belgrade. His most famous dramatic pieces of a later date were "*The Death of Stefan Dečanski*", "*The Outlaws*", and "*Belgrade - the Past and the Present*". After leaving Serbia, he wrote a powerful satirical comedy "*Compatriots*", which was published only after his death, where he asserted his disagreement with the pseudo-patriotism and the direction the Serbian movement in Voivodina after 1848.

The very last works in Sterija's literary career was pieces of lyrical, epic and didactic poetry, highly pessimistic in expression, which were published in Novi Sad in 1854 in the collection called "*Davorye*" (poems on patriotism, loneliness and resent). In this collection of poems, his lyricism is permeated with philosophical reflections on life and the role of the individual in the intricate complexities of human relations and affairs. Generally, many of his poems written in the last few years of his life were filled with bitterness, reflecting the life of a man who had stood a great deal of impudence and injustice. Before he died, Sterija also wrote satirical and didactic articles and feuilletons, which were published in different magazines.

Sterija's novels and historical dramas were essentially based on the works of foreign authors which were used as raw-models for creating authentic works of Serbian literature. He extensively read the classical literary works of Ancient Greece and Rome, German and Italian authors, as well as Shakespeare and Moliere. Drawing upon these models, Sterija was on a quest for archetypal heroes in the Serbian history and society of the time. He loved history,

particularly the work of the historian Jovan Rajić, frequently using his historical records as a source of materials for his own dramas, satirical plays and novels.

Much more original in expression were his comedies, which secured his reputation of the first Serbian comedigrapher. By creating an array of authentic literary characters, in his comedies Sterija moved beyond the conventional artistic imagination of the time and managed to provide a highly realistic portrayal of people of his time. He ridiculed the drawbacks and shortcomings of the middle class society, particularly the townfolk, mocking their pretences and conceit, their pseudo-erudition, parsimony and traditional tradesmen tightfistedness; he particularly mocked their mannerism and keeping up with the latest fashion in imitation of the western European lifestyle, manners and social communication which was most prominent in prosperous but uneducated families in Vršac. Consistent to his idea on the necessity of bringing education and enlightenment to the Serbs, Sterija took every single opportunity to teach, even on the theatre stage. Thus, even a simple joke from his literary work had a function of satire when used on the theatre stage.

Apart from fiction, Sterija also wrote textbooks and articles on law, geography, German and Latin languages, Serbian philology and history. Many of these works remained in manuscripts and were completely unknown to the general public long after Sterija's death as they were concealed and jealously kept secret by his widowed wife Lenka. After she died in 1877, the entire manuscript legacy of Jovan Sterija Popović was given to the Matica Srpska (the oldest cultural and scientific institution in Voivodina).

Even before coming to Serbia, Sterija had been engaged in assembling theatrical groups. While in Belgrade, he took part in establishing the first theater called "Theater on *Djumruk*". On the theatre opening night in 1841, the first performance ever played at this theater was Sterija's tragedy "*The Death of Stefan Dečanski*". In 1841, Sterija also submitted an official proposal to establish the Serbian Academy of Science in the Principality of Serbia. His proposal was completely upheld and conceptually adopted in the legislative procedure with just a small modification regarding the name of the institution, which was called the Serbian Learned Society.

In brief, Jovan Sterija Popović was a creative, resourceful and ingenious man of many talents. Beside the fact that he was the father of the Serbian historical drama, comedigraphy and theatre plays on contemporary life, Jovan Sterija Popović was also a professor of law, a high-rank state official, a lawmaker, and a proponent of social well-being. As a person of reputation, he was a raw-model to the entire first generation of educated state officials in the newly-established Principality of Serbia. Being well-learned, hard-working, conscientious and pedantically thorough in everything he did, Sterija managed

to distinguish and separate himself from the deeply-rooted stereotyped image of an indifferent and corruptible bureaucrat. In addition to his literary opus, one of his most long-lasting achievements was the reorganization of the entire public education system in the Principality of Serbia. Successive generations of Serbs would also remember him by his progressive ideas to establish the National Academy of Sciences, the National Museum and the National Theatre.